

Isparta Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi *Hafız İbrahim Demiralay*

Barçın KODAMAN*

ÖZET

Hafız İbrahim Demiralay 1883 tarihinde Isparta'da doğmuştur. Anne tarafından Gelendost kazasının Aşşar Köyündeki Aşşar Beyi Bozbey'e, baba tarafından da Eğirdir'in Yılanlı köyünden meşhur Ayanlardan Yılanlıoğlu'na dayanır.

30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'nden sonra Anadolu'nun işgal edilmeye başlaması üzerine Aşşar Köyü'ne giderek, 19 Mayıs 1919'da beş kişiden ibaret bir işgali red komitesi kurar. Arkasından Isparta'ya gelir ve 13 kişilik bir komite teşkil eder. Bu komiteye resmi hükümet görevlilerinin, şehirdeki ve civar köylerdeki eşrafın (Ağalar-Efeler) desteğini sağlamıştır. Böylece Isparta'da Millî Mücadele'yi teşkilatlandırır. Sonra, Demiralay adıyla Isparta Gönüllü Alayı'nı kurar. Demirci Mehmet Efe, Yörük Ali Efe ve aynı zamanında Sivas'taki Heyet-i Temsiliye ile temasa geçer. Kurduğu Demiralay ile Nazilli ve Denizli cephelerinde Yunan ordusuna karşı savaşmıştır.

Mustafa Kemal'in onayı ile Isparta milletvekili seçilmiş ve cepheyi bırakarak, 23 Nisan 1920'de toplanan Millet Meclisi'ne katılmıştır. 1.Milletvekili iken 1938'de vefat etmiştir.

Anahtar Kelimeler

Hafız İbrahim Demiralay, Aşşar, Isparta, Millî Mücadele, Nazilli Cephesi.

Giriş

Tarih, fertlere sadece maziyle ilgili bilgi vermez, aynı zamanda ruh ve şuur da verir. Tarihin esas görevi ve tarihten beklenen de budur. Bu ruh ve şuurla, her nesil tarihiyle-mazisiyle yüzleşmelidir ki, istenen ortak milli akıl ve ortak milli sağduyu ülkeye, topluma, siyasete, hukuka, kültüre yansıtılabilsin. Sadece tarih bilgisiyile tarihle yüzleşmek yeterli olmamaktadır. Son zamanlarda Türk tarihini, Avrupa tarihini, Dünya

* Süleyman Demirel Üniversitesi İnkılâp Tarihi Okutmanı.

tarihini bildiğini zanneden, fakat milli ruh ve milli şuurdan mahrum entellerin, 'Tarihle yüzleşme' adına söyledikleri sözler bunun en büyük göstergesidir. Tarihçi, doğrunun peşinde koşan ve doğruya ulaşmaya çalışan kişidir. Doğruyu bulduğunu ve kesin bir hükme vardığını iddia eden kişiler tarihçi değil, ya organize edilmiş beyinlerdir, kalemlerdir ya da milli şuurdan ve ilimden nasibini almamış, Türk düşmanlarıdır.

Elbette ki tarihimizde, unutulması ve hatırlanması gereken olaylar mevcuttur. Unutkanlık ve hatırlama (hafıza) insan tabiatının en tabii özelliğidir. Ancak önemli olan tarihte nelerin unutulacağı nelerin hatırlanacağıdır. Unutulması gerekeni hatırlamak, hatırlanması gerekeni unutmak, hem milletlerin kendileri için hem de uluslar arası münasebetler için tehlike arz eder. Bu tehlike, iyi bir tarih eğitimi ve şuru ile önlenebilir. O halde, bazı tarihi olayları unutmaktan ve hatırlamaktan da korkmamak lazımdır. Esas korkulması gereken husus, hatırlanması ve milli hafızada kalması gerekenleri unutturmak, unutulması lazım gelen veya unutulmuş olan konuları hatırlatmaktır. Mesela milli kimliği, milli birliği, milli şahsiyeti, milli kültürü takviye edecek ve kuvvetlendirecek olaylar hatırlanarak, milli hafızada yer etmesi sağlanmalıdır. Buna karşılık toplumu kendi kendine yabancılaştıracak, milli ve manevi değerleri tahrip edecek, aşağılayacak münferit olayların gündeme getirilmemesi gerekir. Bu çerçevede, Isparta Milli Müdafaa-i Vatanîye Heyeti Başkanı Hafız İbrahim Demiralay'a baktığımızda onun, Isparta Tarihi ve Milli Tarih açısından unutulmuşları arasında kalmış mahalli ve milli bir kahraman olduğunu görüyoruz. Bu ihmalden Isparta Valileri, özellikle de Isparta Belediye Başkanları sorumludur. Prof.Dr. Bayram Kodaman'ın teşebbüsleriyle, mahalli gazetelerdeki yazılarıyla ve Valiliğe, Belediye Başkanlığına, Garnizon Komutanlığına verdiği dilekçeler üzerine, Vali Halil İbrahim Taşdan zamanında Hafız İbrahim Demiralay İlköğretim Okulu'nun temeli atılmış ve daha sonra inşaatı bitirilmiştir. Ayrıca Prof. Dr. Bayram Kodaman, Yrd. Doç. Dr. Hasan Babacan'ın gayretleri ve Şevket Demirel'in maddi yardımlarıyla 'Hafız İbrahim Demiralay'ın Hatıratı' adlı bir kitap bastırılmıştır. Bu sayede Ispartalıları, hem Hafız İbrahim Demiralay'a olan borçları hiç olmazsa bir kısmı ödenmiş hem de önemli bir ayıptan kurtulmuş oldu. Bununla birlikte Ispartalıları Hafız İbrahim Demiralay'ı her an hatırlatacak ve onun adını yaşatacak daha pek çok yere onun adının konulabileceğidir.

1-Hafız İbrahim Demiralay Kimdir?

Hafız İbrahim Demiralay "...Türklüğüme seviniyor ve (Türkün) bekasına dua ediyorum. Gözlerimizin henüz yetişemediği ufukların arkasında, onun (Türkler) için hazırlanmış büyük ufuklar vardır. Düşmanları mahkûr (kahr) olsun, hizmet edenleri iki cihanda mesut

olsun..."¹ diyen ve Avşar boyundan olan Isparta'da Milli Mücadele ateşini yakan bir kahraman ve mahalli önderdir.

Hafız İbrahim, 1883(1299)'de Isparta'da doğmuştur. Gelendost İlçesi Afşar Köyünden olup, Avşar boyuna mensuptur. Afşar Beyi Bozbey, anne tarafından Hafız İbrahim'in dedesidir. Baba cihetinden de ailesinin dedesi ve atasıdır. Afşar köyünü, Halep taraflarından 900-1000 sene evvel gelen Afşarlar kurmuş ve kendilerine merkez yapmışlardır. II. Meşrutiyete kadar Afşar Nahiyelerini, Hafız İbrahim'in dayıları idare etmiştir. Kısaca Hafız İbrahim, köklü ve geniş bir sülaleye mensuptur. Ayrıca babası Tahir Paşa vasıtasıyla, meşhur Ayanlardan Yılanlıoğlu sülalesinin desteğine de sahiptir.

Hafız İbrahim ilk ve orta öğrenimini Isparta'da, medrese tahsilini de 1902'de geldiği İstanbul'da Fatih Medresesi'nde tamamlamıştır. 1911-1912 Isparta İdadisinde (lise) Din ve Ahlak dersleri öğretmenliği yapmış, ayrıca Bidayet mahkemesi üyeliğinde de bulunmuştur. Kısaca Isparta'nın meşhur ailelerinden birine mensup olan Hafız İbrahim aydın bir kişiliğe sahiptir.

2- Hafız İbrahim Ne Yaptı?

Hafız İbrahim, 30Ekim1918 **Mondros Mütarekesi** sonunda, Konya'da imamlığını yaptığı 9. Depo alayından terhis olarak Isparta'ya dönmüştür. Isparta'da, II. Abdülhamid'in oğlu Abdürrahim başkanlığındaki paşalardan, müderrislerden, bürokratlardan, Ermeni ve Rum Cemaat temsilcilerinden müteşekkil bir nasihat heyeti ile karşılaşır ve onlarla istişare eder. İlk tespiti, bu heyetten bir şey çıkmayacağını anlamış olmasıdır. Bunu üzerine Afşar köyüne gider ve 16 Mayıs 1919 (1335) Çarşamba gecesi, Yalvaç'tan göndertilen özel haberci vasıtasıyla İzmir'in işgalini öğrenir ve derhal teşkilat kurma işine girer.

a) Afşar'da Beş Kişilik Red Cephesi'nin Teşkili

Hafız İbrahim Isparta'nın, batı'dan Yunanlılar, Güney ve Doğudan (Antalya-Burdur-Konya) İtalyanlar, Kuzeyden (Afyon) İngiliz-Fransız Birlikleri tarafından sarıldığını görür ve bunun tehlikelerini anlatır ve derhal milli direniş hareketini başlatmak ve teşkilatlanmak üzere ilk heyeti kurar ve 18 Mayıs 1919'da kendi evinde toplantı yapar. Toplantıya katılanlar şunlardır:

- 1- Hafız İbrahim
- 2- Nahiye Müdürü Hasan Fikri (Kazım Özalp'in Kardeşi)
- 3- Nuh Beyzade Hasan Bey (Hafız İbrahim'in Kayınpederi)

¹ Bayram Kodaman-Hasan Babacan, *Hafız İbrahim Demiralay'ın Hatıratı*, Isparta, 1998, s .6.

4- Hasan Avni Efendi (Hafız İbrahim'in Dayısı)

5- Salih Bey (Hafız İbrahim'in Kardeşi)

Bu beş kişilik heyet şu kararı alır: “...İzmir işgal oldu. Bunu İstanbul hükümetinin siyaset masası değil, ancak Türk'ün kendi silahı halledecektir. Her köy gücü yettiği kadar silah bulsun hazırlansın...”² Takip eden günlerde Akhisar- Salihli yoluyla gelen silahlardan 300 fişegi ile 1 tüfek, 5 liraya alınarak silah tedarikine başlandı. Bu kararlar Afşar'ın pazarı olan cuma günü halka duyurulmuştur.

b) Isparta'daki Teşkilatlanma Çalışmaları

Afşar'da ilk red teşkilatı kurulduktan sonra, Hafız İbrahim Isparta'ya gelderek, halkı uyandırmak ve kamuoyunu hazırlamak için daha evvel kurduğu **Cemiyet-i İlimiye**'yi harekete geçirdi. Bu cemiyetin üyeleri şunlardı:

- 1- Hafız İbrahim (Başkan)
- 2- Müftü Şakir
- 3- Müderris Şerif
- 4- Hoca Mustafa
- 5- Tahir Paşazade Hasan
- 6- Emir Ali-zade Hacı Arif
- 7- Çakır-zade Hacı Mustafa
- 8- Kaçkın-zade Hacı Ahmet
- 9- Bodur-zade Hacı Hasan
- 10- Mevlevi Ali Dede
- 11- Bezirgân-zade Hacı Hafız İbrahim
- 12- Hacı Ömer-zade Yusuf
- 13- Rüştü Çavuş Efendi

Bu 13 kişilik heyet, bir nevi Isparta'nın sivil Heyet-i Temsiliyesi'ni oluşturuyordu. Bu sırada Yunanlılar, Aydın ile Nazilli'yi işgal ile Doğuya doğru ilerliyorlardı. Vaziyet tehlikeli idi. Bunun üzerine Hafız İbrahim, resmi kurumları ve idarecileri bu milli harekete iştirak ettirmek, en azından kendi faaliyetlerine engel olmalarını önlemek için harekete geçti ve şu kişileri yanına almayı başardı.

² Aynı eser, s. 19.

- 1- Nurullah Bey (Şube Reisi)
- 2- Hüseyin Hüsni Bey (Tabur Kumandanı)
- 3- Mustafa Bey (Jandarma Bölük Komutanı)
- 4- Şaban Efendi (Polis Komiseri)
- 5- Mehmet Efendi (Postacı)

Resmi kişilerin iştirakiyle (jandarma, polis, telgrafçı, postacılar) Hafız İbrahim'in gücü arttı. Silahlanma, haberleşme, teşkilatlanma işleri kolaylaşmış oluyordu. Bundan cesaret alınarak, Isparta'da 20 Haziran 1919 (1335) Çarşamba günü, büyük bir miting (gösteri) yapıldı. Mitinge eli silah tutanlar, köylüler, şehirliler kafilere kafilere gelip katıldılar. Ulucami-Hükümet meydanında toplanan halka, Hafız İbrahim ve Akkaşzade Süleyman Turgut, ateşli ve heyecanlı nutuklar söyleyerek halkı heyecana getirdiler. Herkes silahlanmaya davet edildi ve herkese yemin ettirildi. 21 Haziran 1919 günü ise bir beyanname (bildiri) hazırlanarak bütün köylere dağıtıldı. Eğirdir, Yalvaç, Karaağaç Uluborlu Müftülüklerine ve Belediye Reislerine yazılar yazılarak Liva-ı Cihat'a (Cihat Alayı) katılmaları ve asker yazmaları istendi.

Daha sonra Konya'da bulunan II. Ordu Komutanı Küçük Cemal Paşa'dan, Isparta teşkilatının resmen kurulması için izin istenmiş, önceleri razı olmamış ise de, ikinci telgrafla Cemal Paşa teşkilatın kurulmasına müsaade etmiştir. Böylece gayri resmi ve fiilen var olan Isparta teşkilatı, resmen de kurularak meşruluk kazanmıştır. Haziran ayı sonundan itibaren köylerden ve kazalardan gönüllü asker ve maddi yardım toplanarak, Isparta Gönüllü Alayı (Isparta Mücahidleri) teşekkül ettirilmiştir.

c) İlk Çetelerin Teşkili

Isparta'da açılan milli cihat bayrağı altında, pek çok gönüllü toplandı. Hafız İbrahim, silahlı gücü kuvvetlendirmek için dağda bulunan çete reisleriyle temasa geçerek onları itaat altına aldı ve düzenli halde milli harekete iştirak ettirmiştir.

Bu çetelerin en meşhurları şunlardı:³

- 1- Lagus'lu (İlavuzlu) Hasan Ağa ve Arkadaşları
- 2- Kayı köyünden Hacı Mehmet Ağa ve Arkadaşları
- 3- Çünür'den Hacı Mehmet ve Arkadaşları
- 4- Deregüme'den Hacı Mehmet ve Arkadaşları

³ Aynı eser, s. 32.

d) Isparta'da Merkez Karargâh'ın Kuruluşu

Isparta karargâhında bulunan şahıslar:

1- Emekli Mülazım İbrahim Efendi	5- Uybankan'ın Mehmet Çavuş
2- Arap Beşir'in Abdullah Çavuş	6- Lalelioğlu Mehmet Çavuş
3- Ekmekçi Süleyman Çavuş	7- İşçi İsmail
4- Alaşa'nın Mehmet Çavuş	8- Damgacıların İzzet
9- Arabacı Emin	13- Çillioğlu Zühtü
10- İngiliz Hüseyin	14- Bakırcı Gökmen'in Mehmet
11- Horozoğlu	15- Jandarmadan 5 kişi
12- Kuydur Ali	16- Erzurumlu Rıdvan ve Süleyman Çavuşlar

Hafız İbrahim, Isparta'da teşkilatı az çok tamamladıktan ve kendi konumu da meşruluk kazandıktan sonra, Nazilli Kongresi'ne davet edildi. Kongreye Isparta'dan Hacı Hafız ile Uçkur-zade Ali Efendi'yi gönderdi. Bu kongrede **Demirci Mehmet Efe** Kuvâ-yı Milliye Umum Kumandalığına, **Yörük Ali Efe** Havalı Kumandanlığına, Diyarbakirli Hacı Şükrü Cephe Kumandanlığına getirilmişlerdir.⁴ İkinci Nazilli Kongresine Hacı Hüsnü Efendi ile Lagus'lu (İlavuzlu) Hacı Hüseyin Ağa katılmışlardır.

Ekim 1919'dan itibaren Hafız İbrahim, Sivas'ta kurulan Heyet-i Temsiliye ile temasa geçti ve emirleri oradan almaya özen gösterdi. Bu durumu Demirci Efe'den gizliyordu. Bu yüzden Demirci ile sonradan arası açılmıştır.

Artık Isparta Kuvâ-yı Milliye teşkilatı tamamlanarak, daha sonra **Demiralay** adını alacak, **Isparta Gönüllü Alayı** Nazilli Cephesinde Yunan'a karşı yerini almış ve Milli Mücadelenin sonuna kadar kahramanca savaşmıştır.

e) Cepheden–Meclise

Hafız İbrahim, Isparta Müdafaa-ı Hukuk Cemiyetini kurarak ilçe ve köylerden topladığı gönüllü kuvvetlerle **Isparta Mücahitleri**'ni teşkil ederek, Nazilli Cephesine gönderdi. Bu arada Mustafa Kemal Paşa'nın onayı ile Birinci Dönem için yapılan seçimlerde Isparta Milletvekili seçildi ve 23 Nisan 1920'de, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışında hazır bulundu. Milletvekili olmasına rağmen Batı Cephesi'nde tekrar görev talep etti. Bunun üzerine Meclis kendisini izinli saydı. Kısa

⁴ Aynı eser, s. 32.

zamanda 100 atlı ve 200 piyade toplayarak Yunanlılara karşı savaşmak üzere Denizli Cephesine gitti. Ekim 1920'de 3 atlı, 3 piyade ve 1 makineli tüfek takımından ibaret 7 bölüklü bir alay kurdu. Bu alay **Demiralay** adını alarak düzenli orduya dâhil oldu.

Hafız İbrahim, Mart 1921'de cephedeki görevinden ayrılarak Meclis'e geri döndü. Bu görevde, 29 Mart 1939'da ki ölüm tarihine kadar kaldı. Cenazesi Isparta'da toprağa verildi. İstiklâl madalyası sahibi olan Hafız İbrahim, Isparta'nın yetiştirdiği nadir şahsiyetler arasında yerini aldı.

Sonuç

Hafız İbrahim Demiralay, Isparta Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti Başkanı ve Isparta Gönüllü Mücahitleri'nin ve Demiralay'ın kumandanı olarak, hem milli hem de mahalli (bölgesel) görevini yerine getirmiş bir kahramandır. Türklüğüyle ve mensup olduğu Avşar boyuyla gurur duyan, milli ve dini şuuru kuvvetli bir şahsiyettir. Milli Mücadele döneminde Afşar köyünde yaktığı istiklal alevini ve ışığını Isparta'da, Nazilli ve Denizli Cepheslerinde devam ettirmiş, Mustafa Kemal'in izinde yürümüş ve onun takdirini kazanmıştır. **Türkleri anlamak için onun ruhuna nüfuz, arzusuna hürmet ve hizmet etmek lazımdır.**” diyen Hafız İbrahim'i unutmayalım. O Ispartalıların gurur kaynağıdır, Bu yüzden onun hatırasını canlı tutmak her Ispartalıının görevidir.

ABSTRACT

Hafız İbrahim Demiralay was born in Isparta in 1883. He is descended from Bozbey, Afşar Bey in the village of Afşar in the county of Gelendost maternally, and from Yılanoğlu, one of famous notables from the village of Yılanlı in Eğirdir paternally.

Upon the fact that the occupation of Anatolia starts after the Armistice of Mondros on 30 October 1918, he goes to the village of Afşar and organises only a five-person committee against the occupation on 19 May 1919. Then, he comes to Isparta and organises a 13-person committee, supported by government officials and notables from the city and the villages in the vicinity, thus organising the National Struggle. Then, he forms Isparta Volunteers' Regiment, called Demiralay and contacts Demirci Mehmed Efe, Yörük Ali Efe and the Committee of Representatives in Sivas. Demiralay fights the Greek army on the fronts of Nazilli and Denizli. With Mustafa Kemal's approval, he is elected an MP from Isparta. So, he leaves the front and takes part in the National Assembly on 23 April 1920. He dies in 1938.

Keywords

Hafız İbrahim Demiralay, Afşar, Isparta, National Struggle, Front of Nazilli.